

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA*, JAROSŁAW ORDON**¹

**Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Pracownia Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie*

***Gospodarstwo Rolne Jarosław Ordon, Bierzgłowo*

DZIAŁANIA DLA PODNOSZENIA KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH ROLNIKÓW I INNYCH MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE KUJAWSKO- POMORSKIEGO OŚRODKA DORADZTWA ROLNICZEGO

Nadesłany: 21.05.2019 Zaakceptowany do druku: 02.06.2019

1. Wstęp

W ostatnich latach coraz większe znaczenie dla uzyskiwanych wyników w gospodarstwach rolniczych przypisywane jest kapitałowi ludzkiemu. Kapitał ludzki utożsamiany bywa z poziomem wykształcenia oraz z nabytymi w trakcie pracy zawodowej kwalifikacjami [Sikorska red. 2011]. Jeszcze do niedawna siłę roboczą, będącą jednym z czynników produkcji, przedstawiano w ujęciu ilościowym, obecnie znacznie więcej uwagi poświęca się jej jakości, a przyjmowaną jednostką miary jest zazwyczaj poziom jej formalnego wykształcenia [Kołoszko-Chomentowska 2008]. Istnieje bowiem zależność pomiędzy poziomem wykształcenia rolników, a uzyskiwanymi przez nich wynikami ekonomicznymi. Odnoszenie sukcesów wymaga m.in. dużej wiedzy, przedsiębiorczości oraz innowacyjności [Klepacki 2005]. Ludzie bardziej wykształceni chętniej podejmują innowacyjne działania oraz lepiej zarządzają procesami technologicznymi w swoich gospodarstwach, osiągając w efekcie korzystniejsze wyniki ekonomiczne [Szelań-Sikora Kowalska 2007, Nowak 2009, Nowak i in. 2016]. Prowadzący gospodarstwa powinni więc na bieżąco aktualizować swoją wiedzę, aby oprócz znajomości technologii produkcji, stawać się również menadże-

¹ Wkład pracy: Maria Jolanta Orłowska – 50%, Jarosław Ordon – 50%.

rami swoich gospodarstw [Szelaż-Sikora i Kowalska 2007]. Jednak w Polsce wciąż jeszcze istnieją znaczne różnice pomiędzy wykształceniem ludności miejskiej i wiejskiej, na niekorzyść tej ostatniej [Klepacki 2005, Leszczyńska 2007, Zajdel 2010]. Pomimo obserwowanego w ciągu ostatnich lat wzrostu poziomu wykształcenia ludności rolniczej, w 2016 r. zaledwie 13% osób kierujących gospodarstwami rolnymi posiadało wykształcenie wyższe, a tylko połowa z nich posiadała wykształcenie rolnicze [Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., 2017]. Dlatego kierujący gospodarstwami coraz częściej, korzystając z usług doradczych, podnoszą poziom swojego nieformalnego wykształcenia.

Na obszarach wiejskich, szczególnie w niewielkich gospodarstwach, występuje zjawisko bezrobocia ukrytego, czyli niewykorzystanej nadwyżki siły roboczej. Z tego powodu, w województwie kujawsko-pomorskim, około 41 tysięcy osób zmuszonych zostało do poszukiwania dodatkowych bądź alternatywnych źródeł dochodu [Kamiński i Sass 2014]. Od wielu wymaga to uzyskania dodatkowych kwalifikacji. Głównymi podmiotami, z których usług mogą korzystać rolnicy oraz inni mieszkańcy obszarów wiejskich w celu podnoszenia swoich kwalifikacji są cieszące się wśród nich dużym zaufaniem Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Rolą doradców bowiem jest trafne rozpoznanie potrzeb szkoleniowych i przygotowanie oferty z dziedzin, w których występuje deficyt zarówno wiedzy, jak i umiejętności.

2. Cel i metodyka badań

Celem opracowania było przedstawienie działań podejmowanych w Kujawsko-Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników oraz innych mieszkańców terenów wiejskich. Analizą objęto działania w latach 2015-2018. Źródłem danych były sprawozdania z realizacji rocznego planu działalności KPODR za lata 2015-2018.

3. Działania podejmowane w Kujawsko-Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców terenów wiejskich

Analizowano działania podejmowane w KPODR w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników oraz pozostałych mieszkańców terenów wiejskich w latach 2015-2016 w ramach priorytetu III. Wielofunkcyjnego, zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, zadań: 1. *Prowadzenie kursów i szkoleń kwalifikacyjnych* oraz 2. *Wspieranie przedsiębiorczości na terenach wiejskich* (wchodzących w skład Programu 3. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i mieszkańców obszarów wiejskich), a w latach 2017-2018 zadania 3. *Prowadzenie działalności w za-*

kresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, a także podzadań Z.9.E., Z.1.E i Z.2.E. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Celem prowadzonych w KPODR działań (w ramach zadań *Prowadzenie kursów i szkoleń kwalifikacyjnych oraz Prowadzenie działalności w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich*) było podniesienie kwalifikacji zawodowych rolników i osób związanych z produkcją rolniczą. Korzystanie z wielu programów pomocowych wymaga od beneficjentów spełnienia określonych wymogów, m.in. wymagane są kwalifikacje rolnicze. Nie zawsze rolnicy są pewni czy spełniają określone kryterium, a jeżeli nie, to w jaki sposób należy tego dokonać. W takich sytuacjach często zwracają się do doradców rolnych. W badanym okresie pracownicy KPODR informowali zainteresowane osoby o możliwości uzyskania odpowiednich kwalifikacji zawodowych i uprawnień, miejscach i terminach organizacji szkoleń i kursów. W analizowanym okresie zaobserwowano zwiększenie liczby udzielanych porad i informacji w tym zakresie. W 2015 roku doradcy udzielili 17 porad, natomiast w 2017 roku udzielono ich już 65. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku udzielanych informacji, w 2015 roku zanotowano ich 18, natomiast już w kolejnym roku ponad tysiąc i ponad dwa tysiące w następnym. W 2018 roku na zaplanowanych 100 porad i 1147 informacji udzielono odpowiednio: 18 i 1066 (tabela 1).

Dużą frekwencją cieszyły się realizowane w ramach zadań szkolenia, dotyczące stosowania środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu naziemnego przeznaczanego do stosowania tych środków z wyłączeniem sprzętu montowanego na pojazdach szynowych oraz innego sprzętu stosowanego w kolejnictwie, oraz z zakresu doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin. Obowiązek odbycia takich szkoleń i uzyskania stosownego zaświadczenia potwierdzającego kwalifikacje producentów rolnych w zakresie stosowania środków ochrony roślin nałożyła Ustawa o środkach ochrony roślin z dnia 8 marca 2013 r. [Dz.U. 2013 poz. 455]. Przeprowadzono szkolenia: podstawowe i uzupełniające. W szkoleniu podstawowym uczestniczyły osoby rozpoczynające prace związane ze stosowaniem środków ochrony roślin, które po upływie 5 lat zobowiązane są do odbycia szkolenia uzupełniającego. Corocznie uprawnienia takie uzyskiwało ponad dwa tysiące rolników. W 2015 roku zorganizowano 96 szkoleń, na których przeszkolono 2430 osób, z czego 33 szkolenia uzupełniające i 17 podstawowych przeprowadzono w ramach działania „Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (operacja „Szkolenia z zakresu stosowania środków ochrony roślin z uwzględnieniem zasad integrowanej ochrony”), natomiast 46 szkoleń w ramach statutowej działalności odpłatnej Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rol-

niczego. W roku 2016 było to już 106 szkoleń, z czego 98 dotyczyło stosowania środków ochrony roślin sprzętem naziemnym, 4 – doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin, jedno – BHP w rolnictwie oraz 3 – integrowanej produkcji roślin, po których uprawnienia otrzymało 2741 rolników. W roku 2017 przeprowadzono 177 szkoleń (160 związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin sprzętem naziemnym, 4 – w zakresie doradzania dotyczącego środków ochrony roślin, 12 – w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz 1 – w zakresie integrowanej produkcji roślin), na których przeszkolono 4374 osoby. Ponadto dla uczniów szkół rolniczych zorganizowano 10 szkoleń podstawowych, dotyczących stosowania środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu naziemnego oraz na podstawie Rejestru Absolwentów przysposobienia rolniczego z lat 1979-1991 wydano 14 zaświadczeń o ukończeniu kursów kwalifikacyjnych (tabela 1). W roku 2018 szkolenia podstawowe były kontynuowane. Na zaplanowanych 111 szkoleń dla 3330 osób zrealizowano 124 dla 3182 uczestników, z czego 119 dotyczyło stosowania środków ochrony roślin sprzętem naziemnym, a 5 doradzania dotyczącego środków ochrony roślin (przeszkolono odpowiednio: 3092 i 90 uczestników). W przyszłości planuje się kontynuowanie doradztwa zawodowego dla rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. W miarę potrzeb będą też organizowane szkolenia podnoszące kwalifikacje lub nadające uprawnienia do zakładania własnej działalności gospodarczej (tabela 1).

Tabela 1

Działania KPODR prowadzone w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i osób związanych z produkcją rolniczą w latach 2015-2018 r.

L.p.	Działanie	Realizacja w latach			
		2015	2016	2017	2018
1.	Porady	17	23	65	18
2.	Informacje	18	1249	2180	1066
3.	Szkolenia	96	106	177	124
4.	Wydane zaświadczenia	2430	2741	4388	3182

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji rocznego programu działalności KPODR za lata 2015-2018.

Istotnym problemem obszarów wiejskich pozostaje nadwyżka ludności związanej z rolnictwem. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom takich osób (w ramach zadania: *Wspieranie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich* oraz podzadania *Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*), doradcy KPODR prowadzili działania mające przygotować rolników oraz członków ich rodzin do zdobycia kwalifikacji pozwalających na znalezienie pozarolniczego źródła dochodu oraz udzielali wsparcia doradczego i szkoleniowego dla osób planujących prowadzić działalność

gospodarczą. Działania doradcze obejmowały udzielanie porad i informacji zainteresowanym, organizowanie szkoleń i konferencji, przygotowanie opracowań oraz przeprowadzanie lustracji (tabela 2, 3). W 2015 roku, udzielono 1086 porad oraz 50 informacji, zorganizowano 37 szkoleń i 1 konferencję, wykonano łącznie 76 opracowań oraz przeprowadzono 10 lustracji. Porady dotyczyły możliwości dywersyfikacji dochodu, zasad rejestracji działalności gospodarczej, sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, możliwości pozyskania środków na rozwój działalności gospodarczej oraz reorientacji zawodowej, zwłaszcza uzyskania kwalifikacji w przydatnych na lokalnym rynku zawodach. Wsparcie w przygotowaniu wniosków o płatność w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” uzyskało 8 rolników. Pomagając mieszkańcom wsi w znalezieniu alternatywnych źródeł dochodu w KPODR w 2015 r. przeprowadzono szkolenia poświęcone możliwości uzyskania wsparcia działalności gospodarczej, zasad sprzedaży bezpośredniej oraz marketingowi produktów. Zorganizowano też warsztaty z przedsiębiorczości, przeprowadzono lustracje funkcjonujących przedsiębiorstw. Na uwagę zasługuje działanie podjęte w 2008 roku przez Kujawsko Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego (KPODR) w celu reorientacji zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, jakim było zapoczątkowanie projektu „NOWY ZAWÓD-NOWA SZANSA dla rolników i mieszkańców wsi Kujaw i Pomorza” [Kamiński, Sass 2014]. W 2015 r. w ramach projektu „NOWY ZAWÓD-NOWA SZANSA dla rolników i mieszkańców wsi Kujaw i Pomorza” sporządzono 68 Indywidualnych Planów Reorientacji Zawodowej. Zgodnie z zapotrzebowaniem lokalnego rynku pracy zorganizowano kursy zawodowe m.in. prawa jazdy kategorii C i C+E, spawania blach i rur spoinami pachwinowymi metodą MIG, MAG oraz TIG, fryzjerskie, księgowości małych i średnich przedsiębiorstw, opiekuna domowego nad osobą starszą i niepełnosprawną oraz kucharza małej gastronomii z obsługą kas fiskalnych. Łącznie na kursy skierowano 190 osób. Podsumowaniem projektu była konferencja „NOWY ZAWÓD-NOWA SZANSA dla rolników i mieszkańców wsi Kujaw i Pomorza”, w której wzięło udział 68 uczestników. W 2016 r., w celu przygotowania mieszkańców obszarów wiejskich do podejmowania nowych aktywności zawodowych ułatwiających znalezienie pozarolniczego źródła dochodu, udzielono 412 porad oraz 479 informacji, zorganizowano 23 szkolenia. Ponadto doradcy sporządzili 23 opracowania, z czego 5 dotyczyło przygotowania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej na rozwój działalności gospodarczej, a 18 - rozwoju usług rolniczych. Porady i informacje dotyczyły możliwości pozyskania wsparcia ze środków unijnych. Duże było zainteresowanie rozwojem działalności gospodarczej w ramach przetwórstwa rolno-spożywczego, branży usługowej, w tym: gastronomicznej, turystycznej i rekreacyjnej oraz budowlanej. W ramach naboru wniosków na rozpoczęcie oraz rozwijanie działalności gospodarczej, doradcy pomogli dwóm lokalnym grupom dzia-

łania w opracowaniu 5 planów inwestycyjnych wraz z dokumentacją aplikacyjną wymaganą w celu uzyskania dofinansowania. Dla 18 przedsiębiorców opracowano dokumentację aplikacyjną o przyznanie pomocy na operacje typu „Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych”, w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w tworzenie i rozwój działalności pozarolniczej” objętego PROW 2014-2020. Dla dywersyfikacji dochodów w gospodarstwie rolnym zorganizowano szkolenia dotyczące rękodziela, sprzedaży bezpośredniej, usług społecznych na wsi. W 2017 roku udzielono 501 porad i 1055 informacji oraz zorganizowano 15 szkoleń. Tematyka porad dotyczyła uruchamiania oraz rozwoju działalności gospodarczej (konceptji rozwoju firmy, możliwości pozyskania środków finansowych na inwestycje zarówno dla funkcjonujących przedsiębiorstw, jak i dla osób zaczynających działalność gospodarczą). Porady dotyczyły również aktywizacji mieszkańców wsi (pomocy w realizacji Festiwalu Smaków), a także osób przebywających w gospodarstwach opiekuńczych (zainstalowania butelek na drzewach brzoźowych w celu zbierania soku).

W 2018 r. udzielono 592 informacje, z tego na stronie internetowej zamieszczono 6 informacji, przygotowano 11 artykułów oraz stoisko informacyjno-promocyjne. Doradcy KPODR wzięli udział w 150 innych działaniach (posiedzeniach, spotkaniach, komisjach konkursowych i kłękowych, imprezach okolicznościowych, targach, programach radiowych i telewizyjnych). Przeprowadzono 4 szkolenia, w których udział wzięły 44 osoby. W latach 2015-2018 zorganizowano łącznie 79 szkoleń oraz 1 konferencję, w których wzięły udział 1322 osoby (tabela 3).

Tabela 2

**Działania KPODR prowadzone dla rozwoju przedsiębiorczości
na obszarach wiejskich w latach 2015-2018 r.**

L.p.	Działanie	Zrealizowane w latach 2015-2018
1.	Porady	2284
2.	Informacje	2176
3.	Szkolenia	79
4.	Kursy zawodowe	16
5.	Opracowania	157
6.	Konferencje	1
7.	Lustracje	66
8.	Artykuły	11
9.	Pozostałe*	150

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji rocznego programu działalności KPODR za lata 2015-2018.

Tabela 3

**Tematyka ważniejszych działań w ramach wspierania przedsiębiorczości
na obszarach wiejskich w latach 2015-2018**

L.p.	Działanie	Liczba uczestników
Konferencja		
1.	Konferencja podsumowująca projekt Nowy zawód nowa szansa dla rolników i mieszkańców wsi Kujaw i Pomorza	68
Szkolenia		
1.	Możliwości wsparcia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich	61
2.	Sprzedaż bezpośrednia – zasady i marketing	24
3.	Warsztaty z przedsiębiorczości	22
4.	Restrukturyzacja małych gospodarstw szansą na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	63
5.	Przetwórstwo produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym z wykorzystaniem infrastruktury inkubatora przetwórstwa lokalnego	22
6.	Rozwój rękodzielnictwa szansą różnicowania dochodów na obszarach wiejskich	598
7.	Sprzedaż bezpośrednia produktów pochodzenia zwierzęcego oraz dostawy bezpośrednie środków spożywczych	22
8.	Gospodarstwa opiekuńcze szansą rozwoju usług społecznych w powiecie	26
9.	Zasady wdrażania LSR, w tym specyfika poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR	25
10.	Szkolenia z zakresu rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich	378
11.	Zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej	13
Kursy zawodowe		
1.	Prawa jazdy kategorii C i C+E	103
2.	Spawania blach i rur spoinami pachwinowymi metodą MIG, MAG, TIG	10
3.	Fryzjerskie	23
4.	Księgowości małych i średnich przedsiębiorstw	27
5.	Kurs opiekuna domowego nad osobą starszą i niepełnosprawną	9
6.	Kucharza małej gastronomii z obsługą kas fiskalnych	18
Opracowania		
		Liczba
1.	Indywidualny Plan Rozwoju Zawodowego	68
2.	Przetwórstwo i marketing produktów rolnych	3
3.	Rozwój działalności pozarolniczej	61
4.	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	1
5.	Przygotowanie dokumentacji do uzyskania pomocy finansowej na rozwój działalności gospodarczej	5
6.	Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji rocznego programu działalności KPODR za lata 2015-2018.

Działalność ośrodków doradztwa rolniczego kojarzona jest głównie z doradztwem typowo rolniczym, skierowanym do rolników prowadzących gospodarstwa rolnicze. Realizowane zadania w ramach omawianych działań wykraczają poza ten powszechnie uznawany schemat. Przedstawione formy działalności KPODR za lata 2015-2018 wskazują na stosunkowo dużą zmienność w poszczególnych okresach. Wyraźnie zauważalne jest dostosowywanie podejmowanych działań, jak chociażby organizacja szkoleń, do aktualnych problemów oraz potrzeb lokalnych rolników. Istotnym czynnikiem wpływającym na formę i zakres świadczonego doradztwa są również dostępne fundusze unijne. W czasie kiedy ogłaszane są nabory wniosków w ramach konkretnych działań, doradcy KPODR organizują zarówno szkolenia i konferencje, jak i przygotowują dokumentację aplikacyjną. Wiele z tych działań realizowanych jest również poprzez indywidualne rozmowy na linii doradca-klient. Część podejmowanych działań wynika również z prawnych obowiązków nakładanych na rolników, jak chociażby szkolenia z zakresu stosowania środków ochrony roślin, gdzie Ośrodek pełni wiodącą rolę szkoleniową. Jako ważny atut działalności Ośrodka należy uznać znaczną elastyczność w ilości prowadzonych szkoleń. W przypadku zaobserwowania zwiększonego zainteresowania daną tematyką organizowane są kolejne szkolenia z tego zakresu. Na obszarach wiejskich w dalszym ciągu pozostaje znaczna nadwyżka ludności związanej z rolnictwem, szacuje się, że w samym województwie kujawsko-pomorskim może być to nawet kilkadziesiąt tysięcy osób. W analizowanym okresie KPODR podejmował działania mające na celu zarówno reorientację zawodową, jak i działania wspierające rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich. W tym przypadku również należy zauważyć, że sposoby realizacji zadania były uzależnione od dostępności środków zewnętrznych. Działalność KPODR nie sprowadza się jedynie do bezpośredniego szkolenia zainteresowanych osób, ale również do wskazywania im innych wyspecjalizowanych podmiotów świadczących usługi w tym zakresie, w którym sam ośrodek nie prowadzi działalności.

4. Wnioski

1. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego jest jedną z wielu instytucji w regionie podejmującą działania w zakresie uzupełniania oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych kierujących gospodarstwami rolnymi oraz innych mieszkańców terenów wiejskich.
2. Przeprowadzona analiza pokazała rosnącą w latach 2015-2018 liczbę udzielonych porad i informacji, przeprowadzonych szkoleń i lustracji, a więc na rosnące zapotrzebowanie wśród rolników i innych mieszkańców terenów wiejskich na działania w tym zakresie.

3. Znaczna liczba rolników korzystających ze szkoleń podstawowych i uzupełniających w zakresie stosowania środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu naziemnego oraz z zakresu doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego typu szkolenia, konieczności ich organizacji i ważnej roli KPODR w ich przeprowadzaniu.
4. Równie ważna jest rola Ośrodka w rozwoju przedsiębiorczości na wsi dla dywersyfikacji źródeł dochodów i rozwoju działalności gospodarczej.
5. Doradcy służą radą w opracowaniu koncepcji planowanego przedsięwzięcia, znalezieniu źródeł finansowania oraz pomocą w aplikowaniu o nie.
6. Zakres, tematyka oraz ilość oferowanych działań muszą być dostosowane do bieżących potrzeb rolników i innych mieszkańców terenów wiejskich oraz planowanych naborów wniosków w ramach dostępnych środków unijnych.
7. Uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że w najbliższych latach zapotrzebowanie na działania prowadzone przez KPODR dla rolników i innych mieszkańców terenów wiejskich w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, podejmowania i rozwoju działalności pozarolniczej oraz wspierania reorientacji zawodowej będzie wzrastać.
8. Szeroki zakres i różnorodność podejmowanych działań przez doradców i mimo wszystko wciąż jeszcze relatywnie niewielka liczba osób, które mogą w nich uczestniczyć, wskazują na konieczność zwiększenia finansowania doradztwa, co pozwoli na zwiększenie zatrudnienia i sprostanie coraz większym wyzwaniom jakie przed nim stają. Konieczna także będzie szersza współpraca z powiatowymi urzędami pracy.

LITERATURA

1. Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r. (2017): GUS, Warszawa.
2. Kamiński R., Sass R. (2014): Reorientacja zawodowa rolników i domowników w województwie Kujawsko-Pomorskim, nowe wyzwania dla doradztwa rolniczego. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1/ 2014, 5-20.
3. Klepacki B., (2005): Wykształcenie jako czynnik różnicujący zasoby, organizację i wyniki ekonomiczne gospodarstw rolniczych. Roczniki Naukowe SERiA, t. VII, z. 1, 124-128.
4. Kołozko-Chomentowska Z. (2008): Kwestia czynnika ludzkiego w rolnictwie. Acta Sci. Pol. Oeconomia 7 (4), 87-95.
5. Nowak A. (2009): Kwalifikacje rolników czynnikiem rozwoju gospodarstw rolnych. Acta Sci. Pol. Oeconomia 8 (3), 107-116.
6. Nowak A., Kijek T., Wójcik E. (2016): Wpływ wykształcenia rolników na produktywność pracy w towarowych gospodarstwach rolnych w Polsce. Roczniki Naukowe SERiA, t. XVIII, z. 1, 202-207.

7. Sprawozdanie z realizacji rocznego programu działalności KPODR w Minikowie za 2015, 2016, 2017, 2018 r.
8. Program działalności KPODR na 2018 r.
9. Szelaż-Sikora A., Kowalska M. (2007): Kwalifikacje zawodowe rolników a poziom ekonomicznej efektywności produkcji rolniczej. *Inżynieria Rolnicza*, 9 (97), 211-218.
10. Sikorska A. red., Chmieliński P., Dudek M., Karwat-Woźniak B., Wrzochalska A. (2011): Uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego rolnictwie i na obszarach wiejskich. Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej. Program wieloletni 2011-2014, 8-9.
11. Zajdel M. (2010): Ocena wykształcenia ludności rolniczej w województwie Kujawsko-Pomorskim. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica*, 282 (60), 185-192.

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA, JAROSŁAW ORDON

**DZIAŁANIA DLA PODNOSZENIA KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH ROLNIKÓW
I INNYCH MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE
KUJAWSKO-POMORSKIEGO OŚRODKA DORADZTWA ROLNICZEGO**

Słowa kluczowe: *działania doradcze, kwalifikacje zawodowe, rolnicy, mieszkańcy obszarów wiejskich*

STRESZCZENIE

Przedstawiono działania prowadzone w Kujawsko-Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego dla podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich. Wykorzystano dane sprawozdawcze z lat 2015-2018. Na podstawie przedstawionej analizy pokazano, że Ośrodek pełni w regionie ważną rolę w zakresie uzupełniania oraz podnoszenia kwalifikacji, a także wspierania reorientacji zawodowej kierujących gospodarstwami rolnymi i pozostałych mieszkańców terenów wiejskich. Równie ważna jest rola Ośrodka w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na wsi dla dywersyfikacji źródeł dochodów i rozwoju działalności gospodarczej. Wydaje się, że w najbliższych latach zapotrzebowanie na tego typu działania będzie wzrastać.

MARIA JOLANTA ORŁOWSKA, JAROSŁAW ORDON

ADVISORY ACTIVITIES CARRIED OUT IN ORDER TO RAISE THE PROFESSIONAL
QUALIFICATIONS OF FARMERS AND OTHER INHABITANTS OF RURAL AREAS
ON THE EXAMPLE OF THE KUJAWSKO-POMORSKIE AGRICULTURAL ADVISORY
CENTER

Keywords *counseling activities, professional qualifications, farmers, inhabitants of rural areas*

SUMMARY

The activities carried out in the Kuyavian-Pomeranian Agricultural Advisory Center for raising professional qualifications of farmers and other inhabitants of rural areas are presented. Reporting data from 2015-2018. The quality method of analysis was used, supplemented by a quantitative method. On the basis of the analysis presented, it was shown that the Center plays an important role in the region in terms of supplementing and raising qualifications as well as supporting professional reorientation of farm managers and other residents of rural areas. Equally important is the role of the Center in the field of rural entrepreneurship development for the diversification of income sources and business development. It seems that in the coming years the demand for such activities will increase.

e-mail: orjol@utp.edu.pl
e-mail: Jarek.ordon@wp.pl